

A119

Porzana porzana

(L., 1766)

Kropiatka

Rząd: żurawiowe, rodzina: chruściele

Status występowania w Polsce

Nieliczny na wschodzie, bardzo nieliczny na zachodzie gatunek lęgowy i przelotny, wyjątkowo zimujący.

Opis gatunku

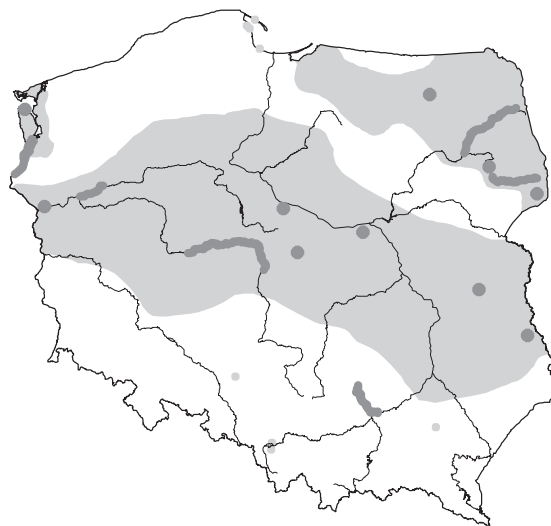
Kropiatka jest wielkości szpaka, o wymiarach: długość ciała 21–25 cm, rozpiętość skrzydeł 37–41 cm, masa ciała 60–130 g. Ogólny ton upierzenia jest ciemny, z charakterystycznym białym kropkowanym rysunkiem na całym brzuchu, piersi, szyi, karku oraz na grzbiecie. Pióra na spodzie ogona są jednolicie beżowe, bez rysunku. Dziób krótki, prosty, żółtawy, u nasady czerwony; nogi zielonkawe. Obie płcie ubarwione podobnie. Pisklęta są pokryte czarnym puchem o brązowym odcieniu, dziób mają czarny. Ptaki młode są równie plamkowane jak dorosłe, ale mają dziób brązowawy, podbródek często białawy. Ich brew jest jaśniejsza i bardziej beżowa, w przeciwieństwie do popielatej brwi u ptaków dorosłych. Samiec odzywa się nocą charakterystycznym rytmicznie wydawanym raz na sek. pojedynczym, podnoszącym się gwizdem „hiut”, słyszalnym z 1–2 km.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Do kropiatki podobny jest nieco większy od niej wodnik *Rallus aquaticus* (A118), lecz ma on znacznie dłuższy i lekko zakrzywiony ku dołowi dziób, czarno-biało prążkowane są tylko boki ciała wodnika, natomiast pierś i szyja są jednolicie szare, bez kropkowania. Nogi wodnika są blade-beżowe. Zielonka *Porzana parva* (A120) jest nieco mniejsza i delikatniejsza od kropiatki, prążkowany wzór występuje u niej tylko w tylnej części spodu ciała, nie ma wyraźnego białego rysunku, natomiast u tego gatunku pióra pod ogonem są czarno-biało prążkowane. Dziób zielonki jest smuklejszy i nieco dłuższy niż u kropiatki, zielonkawy, z małą czerwoną plamką u samej nasady. Najlepszym jednak sposobem odróżnienia w okresie lęgowym jest oznaczenie na podstawie głosu.

Biologia**Tryb życia**

Kropiatka prowadzi dzienny tryb życia, chociaż w okresie lęgowym wykazuje aktywność głosową nocną. Gniazduje pojedynczo. W okresie pozalęgowym nie tworzy stad. Ptak jest bardzo skryty i rzadko udaje się go zobaczyć.

Lęgi

Kropiatka przylatuje na lęgowiska na początku kwietnia. Ptaki rozpoczynają się gnieździć w wieku jednego roku. W zajęтым terytorium oba ptaki budują gniazdo w kępie roślin wodnych, zwykle nad lub tuż na skraju stojącej płytkiej wody. Gniazdo to czarka o stromych ściankach wewnętrznych. Podstawa gniazda jest zwykle zbudowana z liści roślin wodnych, część zewnętrzną tworzą źdźbła traw, turzyc, pałki itp., a wnętrze gniazda wystane jest liśćmi traw i trzciny. Gniazdo jest zawsze dobrze ukryte w roślinności. W zniesieniu znajduje się 8–12 jaj, żółtawoszarych, o odcieniu zielonkawym lub brązowawym, bardzo jasnych. Jaja są plamkowane – plamy głębokie są rzadkie, fioletowopopielate, a plamy powierzchniowe większe, nieforemne, barwy brązowej, często z czerwonymi obrzeżeniami. Wyprowadza dwa lęgi w roku. Wysiadywanie trwa do 24 dni. Pisklęta klują się asynchronicznie, w ciągu 2–3 dni. Wszystkie pozostają w gnieździe aż do wyklucia się ostatniego z nich, po czym po 8–10 godzinach razem opuszczają gniazdo. Już po kilku dniach same pobierają pokarm. Pełną samodzielność osiągają po 45–56 dniach.

Wędrowki

Kropiatka jest gatunkiem wędrownym. W Polsce pierwsze ptaki pojawiają się na początku kwietnia, a zajmowanie rewirów i przelot trwa do połowy maja. Okres koczowania polęgowego rozpoczyna się na początku lipca, a wędrowka jesienna trwa do października, choć jeszcze w listopadzie można spotkać pojedyncze osobniki. Wędruje nocą pojedynczo, chociaż w miejscach zatrzymywania się jest spotykana w luźnych grupkach, do kilku osobników na niewielkim obszarze.

Zimowanie

Na zimę ptaki odlatują do południowej Europy oraz północnej i tropikalnej Afryki. W Polsce kropiatka zimuje wyjątkowo.

Pokarm

Kropiatka jest wszystkożerna. Odżywia się drobnymi bezkręgowcami wyławianymi z płytkiej wody lub zbieranymi z powierzchni wody lub błota. Zbiera też pokarm z roślin, w tym również spod liści roślin pływających. Zjada dżdżownice, ślimaki, pająki, owady w różnych stadiach, w tym bardzo chętnie larwy wazek, motyli, muchówek, mrówek i innych. Chwyta również drobne ryby. Odżywia się także pokarmem roślinnym, nasionami traw, turzyc, liśćmi, łodygami i korzeniami.

Występowanie**Siedlisko**

Tereny lęgowe kropiatki to obszary zalewowe, starorzecza oraz tereny bagienne w dolinach rzek, jak również zabagnione obrzeża stawów i jezior. Optymalnym siedliskiem są torfowiska niskie z szuwarami turzycowymi wysokimi, z mrogą, manną, tatarakiem i skrzypami. Kropiatka jest wrażliwa na zmienny poziom wody. Unika zbyt głębokiej wody zalewowej oraz terenów przesuszonych.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*
6410 Zmiennowilgotne tąki trzęślicowe (*Molinion*)

Rozmieszczenie geograficzne

Areał występowania kropiatki obejmuje zachodnią część Palearktyki (nie wyróżnia się podgatunków). W zachodniej części Europy zasięg jest bardzo porozrywany, związany z plamowym rozmieszczeniem odpowiednich siedlisk. Występuje od Wysp Brytyjskich i Hiszpanii, poprzez Europę Środkową, południową część Skandynawii po Morze Śródziemne, Morze Czarne i Morze Kaspijskie, zachodnią i centralną Rosję, Kaukaz, Iran i Kazachstan, sięgając na wschodzie do północno-zachodnich Chin. Dwa główne zimowiska znajdują się w Afryce oraz w Azji. Zimowisko afrykańskie obejmuje przede wszystkim wschodnią część

tego kontynentu na południe od Sahary, od Etiopii do RPA, a na zachód po Angolę i Namibię; niewielkie zimowiska znajdują się w zachodniej i środkowej Afryce, pomiędzy zwrotnikiem Raka a równikiem. Zimowisko azjatyckie obejmuje Pakistan, północną część Indii i zachodnią Birmę. Niewielkie zimowiska znajdują się również na południu Hiszpanii i na Bliskim Wschodzie.

Rozmieszczenie w Polsce

Kropiatka występuje na całym niżu. Jej rozmieszczenie jest bardzo nierównomierne, podyktowane plamowym charakterem występowania odpowiednich siedlisk. Najliczniej spotykana jest w regionach północno-wschodnich oraz środkowych, z bardzo nielicznym występowaniem na południu kraju, Pomorzu Środkowym i Pomorzu Zachodnim oraz Śląsku. Regionem najliczniejszego występowania jest Podlasie z Bagnami Biebrzańskimi, doliną Narwi i zb. Siemianówka. Dalej na południe miejscem liczniejszego gniazdowania kropiatki są torfowiska węglanowe koło Chełma. W części zachodniej kraju występuje licznie zaledwie w kilku miejscach np. w okolicach Zalewu Szczecińskiego, w dolinie Warty, w dolinie Noteci oraz w rez. Słońsk. Istnieje kilka obserwacji pojedynczych ptaków w łagodniejsze zimy na Odrze we Wrocławiu, Warszawie i na stawach w Przygodzicach.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą, wymagający ochrony czynnej (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: S gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni
BirdLife International: SPEC 4

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.1, załącznik I

Konwencja Berneńska: załącznik II

Konwencja Bońska: załącznik II

Porozumienie AEWA

Występowanie na obszarach chronionych

Ze względu na to, że kropiatka zasiedla bardzo nieliczne w kraju podmokłe siedliska otwarte, obszary jej liczniejszego występowania są objęte w większości jakąś formą ochrony. W przypadku tych największych (dolina Biebrzy, ujście Warty) są to parki narodowe, a także parki krajobrazowe bądź inne.

Rozwój i stan populacji

Europejska populacja lęgowa kropiatki szacowana jest na 52 000–170 000 p. Gatunek występuje najliczniej w Rosji (10 000–100 000 p.), na Białorusi (25 000–30 000 p.), w Rumunii (5000–20 000 p.) i na Ukrainie (4200–4800 p.).

W Polsce liczebność populacji lęgowej kropiatki ulega bardzo silnym wahaniom z roku na rok, z powodu wahań poziomu wody na zamieszkiwanych przez nią obszarach. Trudno dziś określić całkowitą liczebność tego gatunku na obszarze całego kraju, jednak znanych jest obecnie ok. 3000 stanowisk samców. Na niektórych obszarach, jak np. dolina Biebrzy liczebność szacowano na 1600 samców. Na wielu małych stanowiskach łącznie gniazduje kilkaset ptaków. Można się zatem pokusić o ocenę całej populacji lęgowej na ok. 2 500–3 500 p. Wieloletni trend zmian liczebności kropiatki jest nieznan, można jednakże przypuścić, że zarówno jej ogólna liczebność, jak i liczba zajmowanych stanowisk uległy zmniejszeniu, czego przyczyną jest bądź osuszenie, bądź zmiany w wykorzystaniu gruntów na wielu niewątpliwie dawniej zajmowanych obszarach.

Największe liczebności lęgowych ptaków występują w następujących ostojach ptaków: Dolina Biebrzy (350–1600 p. w latach 1980–1993), Bagienna Dolina Narwi (kilkaset w wilgotne lata), Ujście Warty (50–110 p. w latach 1995–2002), Dolina Dolnej Odry (35–80 p. w latach 1990–2002), Pradolina Warszawsko-Berlińska (powyżej 70 p. w latach 1993–2001), Chełmskie Torfowiska Węglanowe (ponad 50 p. w latach 1986–1992), Puszcza Białowieska (45–50 p. w latach 80.), Zalew Szczeciński i Delta Świny (40–50 p. w latach 1990–2002), Dolina Dolnej Noteci (30–50 p. w latach 1990–1999), Puszcza Kampinoska (11–50 p. w latach 1991–2002), Dolina Górnej Narwi (30–40 p. w 1993), Dolina Środkowej Warty (30–35 p. w latach 1993–2001), Bagna Nietlickie (30–34 p. w 1994), Dolina Nidy (cn. 30 p. w 2001) i Dolina Tyśmienicy (15–25 p. w latach 1994–1995). Poza tym w latach 1992–1998 wykryto 63 odżywiający się samce w okolicy Włocławka.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- utrata siedlisk gniazdowych w wyniku intensyfikacji gospodarki stawowej, połączonej z pogłębianiem stawów, niszczeniem roślinności wynurzanej i likwidacją wysp na stawach hodowlanych;
- utrata siedlisk gniazdowych w wyniku osuszania śródpolnych zbiorników wodnych;
- utrata siedlisk lęgowych w wyniku zmian reżimu hydrologicznego rzek, zmieniających częstość i długość zalewów w dolinach rzecznych;
- utrata siedlisk gniazdowych w wyniku zmniejszania się powierzchni ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwisk w dolinach rzecznych na rzecz pól uprawnych. Część przesuszonych, otwartych łąk została porzucona przez użytkowników z powodów ekonomicznych i podlega zarastaniu w wyniku naturalnej sukcesji;
- presja ze strony drapieżników, szczególnie niepokojący jest wzrost liczebności norki amerykańskiej. Choć wpływ tego czynnika nie został dotychczas w sposób

wiarygodny określony, w najbliższym czasie może okazać się kluczowy dla funkcjonowania populacji omawianego gatunku, jak i wielu innych gatunków budujących gniazda na ziemi;

- wypalanie szuwarów (bezprawne).

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej Poradnika (str. 19).

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- opracować i wdrożyć mechanizmy rekompensowania ekstensywnych metod gospodarowania na stawach rybnych;
- opracować i wdrożyć mechanizmy rekompensowania ekstensywnej gospodarki łąkowo-pastwiskowej w dolinach rzek;
- opracować i wdrożyć zasady przyjaznego ptakom pozyskiwania trzciny na zbiornikach wodnych;
- poważnie ograniczyć plany zabudowy hydrotechnicznej dolin rzecznych i plany przekształceń reżimu hydrologicznego rzek;
- zaniechać deniwelacji powierzchni dolin rzecznych (zasypania starorzeczy i zagłębień terenu okresowo wypełnionych wodą);
- w uzasadnionych przyrodniczo przypadkach wprowadzić korektę instrukcji gospodarowania wodą na zbiornikach już istniejących, tak by w dolinie rzeki poniżej piętrzenia utrzymane zostały okresowe zalewy wiosenne;
- użytkować doliny rzeczne zgodnie z dotychczasową ewidencją gruntów;
- wykluczyć osuszanie torfowisk i niecek jeziornych;
- podjąć podtapianie przesuszonych szuwarów.

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej Poradnika (str. 20).

Propozycje badań

Należy zbadać:

- rozmieszczenie i liczebność krajowej populacji lęgowej;
- wybiórczość siedliskową;
- sukces lęgowy w zależności od siedliska;
- przeżywalność;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu krajowej populacji lęgowej;
- skuteczność czynnej ochrony gatunku.

Monitoring

- coroczne liczenie ptaków lęgowych na losowych powierzchniach rzędu 100 km². Metodyka do ustalenia;

- co 3 lata należy przeprowadzać liczenia na powierzchniach próbnych wyznaczonych w największych krajowych ostojach kropiatki. Metodyka do ustalenia.

Liczenie kropiatki polega na nasłuchiwaniu o zmierzchu odzywających się samców. Dla podniesienia skuteczności wykrywalności zaleca się stosować stymulację magnetofonową.

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO.
Zakład Ornitologii PAN.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- BUCZEK, T., BUCZEK, A. 1993. Torfowiska węglanowe w okolicach Chełma – walory przyrodnicze, zagrożenia, ochrona. *Chrońmy Przyr. Ojcz.*, 49: 76–89.
- DYRCZ A., OKULEWICZ J., WITKOWSKI J., JESIONOWSKI J., NAWROCKI P., WINIECKI A. 1984. Ptaki torfowisk niskich Kotliny Biebrzańskiej. Opracowanie faunistyczne. *Acta orn.*, 20: 1–108.
- GŁOWACIŃSKI Z. (red.) 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. Warszawa, 449 s.
- HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their Distribution and Abundance. London, 903 s.
- HORDOWSKI J. 1991. Rozmieszczenie i liczebność ptaków lęgowych w województwie przemyskim. Zakład Fizjografii i Arbotretum. Bolestraszyce, 80 s.
- JERMACZEK A., CZWAŁGA, T., KRZYŚKÓW T., STAŃKO R. 1993. Ptaki Kostrzyńskiego Zbiornika retencyjnego w okresie lęgowym w latach 1987–1989. *Lubuski Przegl. Przynr.*, 1, 2: 3–37.
- KALICIUK, J., STASZEWSKI A. 1997. Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego. Szczecin, 104 s.
- LEWARTOWSKI Z. 1996. Waloryzacja awifauny lęgowej doliny górnej Narwi i konieczność jej ochrony. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, 428: 123–139.
- TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WINIECKI A., GRZYBEK J., KRUPA A., MIELCZAREK S. 1997. Awifauna lęgowa doliny środkowej Warty – stan aktualny i kierunki zmian. *Not. Orn.*, 38: 87–120.

Jan Lontkowski